

БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кривусевої

КУПОВАНИЙ РОЗУМЪ

ОПОВІДАННЯ

Григорія Жвітки

(ОСНОВЪЯНЕНКА).

Кам

Ціна 3 коп. ср.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

1862

СІЛЬСКА БІБЛІОТЕКА.

1860.

ЦІНА

к. ор.

1. Казка про дівку Семилітку.	3
2. Підбрехачь.—На пущання якъ зав'язано. Оповідання Гр. Квітки (Основ'яненка). 3	
3. Сіра Ковіла. Оповідання Продчука.	5
4. Чари. Оповідання Марка Вовчка.	5
5. Ліхо не безъ добра. Оп. Ганни Барвінокъ. 3	
6. Въ-осній літо. Оповідання Гі жъ	5
7. Дідъ Міна и баба Міпиха. Оп. М. Поліса. 10	
8. Гамалія. Поэма Тараса Шевченка	5
9. Топіля. Баллада Его жъ.	5
10. Тарасова нічъ. Поэма Его жъ	3
11. Катеріна. Поэма Его жъ	15
12. Наймичка. Поэма Его жъ	15
13. Псалми Давідови. Переложивъ по-нашому Тарасъ Шевченко.	7

1861.

14. Граматка. П. Куліша.	5
15. Гайдамаки. Поэма Тараса Шевченка	20
16. Ориса. Идилія П. Куліша.	5
17. Бабуся съ того світу. Народне оповідання про помёрші дүши	5
18. Очаківська віда. Козацьке оповідання. 2	

КУПОВАНИЙ РОЗУМЪ

ОПОВІДАННЯ

Григорія Квітки

(ОСНОВ'ЯНЕНКА).

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

1862

Одобрено цензурою С. Петербургъ 6 іюня

1862 г.

К.

ВЪ ТИПОГРАФІИ ДЕПАРТАМЕНТА УДѢЛОВЪ

КУПОВАНИЙ РОЗУМЪ.

I.

Недалѣчко відъ якогось-то гóрода, чимáленького, що въ нímъ було ажъ три цѣркви — одна кáменна, а дві деревяніхъ, — було село; а въ тímъ селі живъ собі чоловікъ Демко. Вінъ би то и розумний, якъ и всякъ чоловікъ, такъ, по-трóшку: знавъ и своё діло коло хлѣба, вмівъ свѣтку залатати, кожущóкъ ви-хутрувати, усé знавъ, що доводилося; тїльки, на-лихо собі, хотївъ крѣпко величатися, щóбъ усякъ ёго почитувавъ, усякъ завїдувавъ. Гірше гíркóбї рѣдьки досáдно ёму було, якъ де у кунцáніі, де збе-рутця люде, — а якъ було біля гóрода, то и хорó-ші люде зіхóдились побалáкати дé-про-що, — а не такъ побалáкати, якъ послóхати дяківъ, що якъ зійдутця, та стáнуть такé розкáзувати, що намъ и у-ві сні не приснітця побáчити. Ягъ же у гóроді було ажъ три прихóди, а у ко́жному по два дякі, та сѣмий сїльскій, такъ де зійдутця — такъ-тáкъ! Ї чо́го послóхати, якъ стáнуть розкáзувати. Одíнь почне зъ Евреївъ, дрúгий перехóпить, та прíнь-метця за Гога и Магога; íнший товчує про *обáче*, —

то, я жъ кажú, нашого бр́атчика, неписьмѣнного, слúхаючи, ажъ слѣза прійме!... Не даромъ скáзано: письменний! А у такій купаніі когó посадити на покуті? — Дяка́. Кому́ перша чарка? — Дяго́ві. Передь кимъ, хочь ти и старій, та помóвчь? — Передь дяго́мъ. А усіхъ прóчихъ, дру́гихъ, хочь-би́ й не було́.

Черезь тée Демго́ві крѣпко доса́дно було́. Хочь частісінько підголювавъ чубъ и боро́ду, вдяга́въ и сійній жупа́нъ и не пропуска́въ, де збіра́лися почóтні лю́де; то поки дякі́въ нема́, то и ёму́ добре: обся́дуть ёго старикі́, слúхають що вінъ роска́зуе про сарану́, якъ ко́лись наліта́ла у старовину́, а вінъ се чувъ ще відь ба́тька. А якъ почне́ роска́зувати, якъ вже вінъ и самъ ба́чивъ, якъ шѣствува́въ самъ губернаторъ черезь іхъ го́родъ, такъ — ба́течку! було́ чо́го послúхати! Во́жився, що й передь нимъ и за нимъ усѣ пані́ бігли трійгами, то у бричка́хъ, то у киби́ткахъ, а інші́ и на прѣстихъ повозка́хъ. А самъ, ка́же, губернаторъ іде у ко́лісці, що скрізь у вікна́хъ, мовъ ха́та ява́! а дзвоникі́въ-дзвоникі́въ! И у перѣдніхъ дзвоникі́, и у за́дніхъ дзвоникі́, и у само́го на ко́лісці дзвоникі́.... та усѣ за́разомъ якъ затемѣ́нають, такъ ажъ увъ уша́хъ ляца́ють!...

Оттакé усѣ якъ роска́зуе, що и у само́го ажъ духъ ра́дуєтця, и знай ўси розгла́жує та ще при́дúмує, що́ бь то росказа́ти? а тутъ дягъ — рипъ у

ха́ту! За́разъ хазя́инъ до Демка́: »А уста́нь«, ка́же, »Демку! Пусти́ пана́ дяка́, неха́й намъ де-що́ зь премудрости́ роска́же.«

Отъ то́бі Демго́ві й честь!... Вста́не, мовъ оплѣ-ваний, на лю́дей не гля́не, за́разъ за ша́пку — и хочь и не проси́, щобъ зоста́вся, хочь чо́го хочь під-но́сь ёму́, — не хóче й не хóче, мерщій зь ха́ти; тільки ёго́ й ба́чили!

А то́ жъ и не доса́дно, ска́жете, якъ чоло́вікові́ дúже хóчетця повелича́тись, и щобъ ёго́ шану́вали, а тутъ ніхто́ и не дивитця́ не не́го, та при ёму́ велича́ють дру́гихъ?

II.

»Трива́йте жъ!« такъ собі подúма́въ разъ у-ночі, якъ не спавъ зь нудьги́: »Я васъ усіхъ провчу́! Бúдете т́мити Демка́! Бúдете топта́тись не тільки въ ха́ті, та й коло ха́ти, аби́ бь якъ протóвпитись, та послúхати де-чо́го. Неха́й тоді́ дякі́ схова́ютця зь свої́ми премудростя́ми! Заткне́мо іхъ за по́ясъ, — замóвкнуть противъ насъ!«

Такъ подúма́вши, та надúма́вши що́ робі́ти, взявъ у-ра́нці, та й відвѣ́въ хлопця́, свого́ таки́ сина́, у на́уку попереду́ до піддя́чого. Якъ же хлопця́ узя́лось за письмо́ и ста́ло не спотика́ючись чита́ти, ажъ по верха́хъ, ба́тько, нігде ді́тись, хочъ зь нуж-до́ю по-пола́мъ, хочъ у по́зичку ускóчивъ, а від-да́въ хлопця́ у на́уку до дяка́, — та ажъ до собор-

ного, щоб навчив чого сам зна. И щось не дешево и поєднав.

И не взяв врагъ Харькѣ, Демкѣвого сина! Незабаромъ, годів черезъ сімъ, понавъ добре и читати и писати; Ермолай увесь проспівá, стихіри усякі, який би то дякъ, відкілля бъ то ні явився, що хочъ починай, а Харькѣ вже й тутъ: попереду охселентуе, а тамъ и пішовъ самъ горбю; и переводи виводить и на такє зведе, що хочъ-би тобі тутъ пять дяківъ співало, то вінъ усіхъ зібъе, замовгнуть; зостанетця оди́нь, та й докінча, якъ самъ зна.

Такá-то розумна дитина була! Демкѣ не нарадуєтця. Эге! такъ щѣ жъ бо: зъ книжки, що хочешъ, вінъ тобі прочита, а свого розумного слова не скаже — не відумає нічого.

III.

Якъ пришло хлопця зъ науки, — а вже такъ було єму годів вісімнадцять, — батько и каже єму: »А щѣ«, каже, »Харьку, чи не зумівъ би ти якого розумного слова сказати нашимъ дякамъ, щобъ не знали якъ и розжувати єго; знаєшъ, нбса імъ утерти, щобъ не дуже брови піднімали? Відумай такі що-небудь! А я закличу їхъ и другіхъ якіхъ людей, що тільки їхъ и слухають и поважають; а ми імъ при нихъ и відріжемо, и пристидимѣ!«

»Такъ щѣ жъ, тату«, каже хлопець: »після чѣго

я розумне слово скажу? Адже я тільки вчився у школі. Черезъ науку не станешъ розумнимъ. Хочъ усі книжки вивчи на пам'ять, а розуму не наберешся. Треба світа повидати, зъ людми поводитись, тоді до розуму дійдешъ. Давай, тату, кошту, — піді по другимъ городамъ, запримічати, де якъ поводитця, а звернувшись такє імъ скажу, що усі дякі и старикі наші тільки плямкатимуть, а не вторбають нічого!«

Нічого Демкѣ робити. Хочъ и дуже потратився на Харькѣве пісьмѣ, а треба жъ єго и до розуму довести. »Нехай світа побачить, роздівитця, якъ де у людей поводитця, вѣрнетця до-дому, та й загне дякамъ карлючку, щобъ не дуже пащивали!« Здихнувъ важко Демкѣ, доставъ позичкою ще скільки тамъ десятківъ карбованцівъ, віддавъ Харькѣві, та й віпроводивъ єго.

IV.

Два годи на третєму, прихавъ Харькѣ до батька. Нанивъ чоловіка зъ дальнєй стороні, щобъ візъ єго до-дому; а якъ грѣшки процвіндриль, такъ поєднавъ такъ, що, каже, батько заплатить.

Чухався Демкѣ довго, — нічого робити, заплативъ. А сина попереду, якъ увійшовъ, то й не пізнавъ: обстрижений, піднерезаний не по-нашому, а чортзна по-якому. Розказує — руками бѣвта, слова верніає не наші, а на Москѣвські закида, та тільки

не до ладу. Батька не взива, якъ законъ велить: *батькомъ*, абб: *тату*, а усє *старикъ*; та все придираєтця: »У васъ«, каже, »усє не такъ, якъ у людєй. Стїдно тобї, старикъ, що й дбєі не вмєшь жити по-людьски!«

»Та то дарма!« каже Демко, »навчимось опїслї. Ти тїльки скажи минї, чи набрався ти, по чужїхъ стбронахъ ходючи, рбзуму, якого тутъ нема?«

»Щб се ти, старикъ, розказуєшь! Старий, та не вмєшь розсудїти!« (Трбхи-трбхи не сказавъ батькові у вїчи, що *дурень еси!*) »Я тїльки увъ одну стброну ходївъ, такъ и рбзумъ бачивъ зъ одного ббку. Постачай грбшей ще, пїдї у дрїгу стброну, такъ ищє розумнїшимъ вернїся.«

»Мбже, хлопчї и правду каже«, подїмавъ Демко. Сякъ-такъ, то прбсячи, то молячи, роздобувєсь на грбши, вїддавъ сїновї, и вїпроводивъ єго у дрїгу стброну мїжъ чужї лїде.

V.

Лєдвє-лєдвє на пїятий годъ вернївся нашъ Харькб, и вернївся ще чуднїший. Не вторбпає що батько каже; батько стоїть, а вїнь передъ нимъ сидїть и руки єму не цїлує нїкблї. Батько дє-чого єму багато каже, а вїнь вїдвєрнетця, та й скїаже: »мужїкъ!« Оттакїмъ-то розумнїмъ вернївся нашъ Харькб зъ чужїхъ людєй!

»А щб, сїну!« каже батько: »Чи набрався дїуже

велїкого рбзуму? Чи задасї пїнхви нїшимъ дякамъ? Такъ колї тєє, такъ я зїбравъ би їхъ, попбштувавъ чимъ ще є, та и пристїдїли бъ їхъ!«

»Тї-то дїмаєшь такъ й задати їмъ пїнхви? Бачъ якїй швидкїй!« (Сє-то сїнь на батька такъ каже! Знїєте, вже вїнь побувавъ по чужїхъ стбронахъ, такъ єму стїдно, протївъ батька бїти звичїйнимъ. О, бодїй васъ, зъ вїшою наукою!) »Трєба попєреду довго дїмати, пбки що вїгадаєшь до-путтї сказати. Учєні лїде завсєгдї такъ рбблять. Купї, лишєнь, минї, старикъ, за грївню свїчбкъ, такъ я нїчъ посїжу, та й вїдумаю щбсь розумне.«

VI.

Купївъ Демко за тїю грївню свїчбкъ, а Харькб, повечєравши дббре, якъ звичїйно учєний, сївъ дїмати та вїдїмувати розумне слбво. Свїчкї позасвїчувавъ, сївъ за стїль, голову пїднївъ, у стєлю дївитця вїваливши бчи, рукамі розвбдїть; то пїалець у лобъ ткнє, то на нїсь полбжить, то у ротъ всїне, — та сопє ажъ свїще, мовъ на сопїлку гра; то рїзомъ зскбчить зъ лїви, стїне ходїти по хїтї, рукамі бьєтця объ пблї, здїхнє, — та впїать сїде за стїль.

Та такї кумєдїю стрбївъ черезъ усю нїчъ; свїчкї догорїли, ставъ свїть. Харькб знемїгся, звалївся на лїву, та й захрїпъ.

»А щб, мїлий мїй сїну! щб розумне вїдумававъ?

Чи зивати на-завтре дяківъ, щобъ твого розуму дознали?» питавъ батько у-ранці.

»Потривай! спішачи *Миколу звалили!*« каже Харько: »якъ кажуть мужики такі розумні, якъ и ти. Такъ-то увъ одну нічъ и відумавеш! Купуй ще на гривню свічокъ, коли хочешъ до мого розуму добратися.«

Купивъ батько свічокъ; попаливъ їхъ сінъ, якъ и въ перву нічъ, а все такі не придумавъ нічого, бо кріпко розуму набрався по чужихъ сторонахъ.

Пропала батькова ще одна гривня на свічки, попаливъ и їхъ Харько.... Эге! та тріхи лишень чогось-то не відумавъ, бо лігъ спати веселенький и рано зскочивъ.

»А що, синашу!« питається батько, »чи закликати дяківъ?«

»Кличъ, старикъ, хочъ усє село«, каже Харько: »Я імъ такого всучу, тає скажу, що и черезъ дєсять годъ не розжують усї дяки, скільки їхъ є!«

»Отце добре, сину!« каже батько: »Такъ на-завтра и покличемо.«

VII.

Почали мукъ сіяти, птицю різати, горілки добувати.... Извісне діло, письменні люде будуть обідати, — не мало імъ треба придбати!...

Батько землі підъ соббою не чує! Збігавъ у городъ по-дякахъ, по піддичихъ; когб знавъ и у себе

по селу, усіхъ просить побувати до єго, хліба-солн покўшати, сїна, що звернўвся зъ чужбї сторони побачити и послўхати єго розуму.

Усїякъ, поглажуючи себе по череву, усїякъ обїщався, — та такі и зїйшлось чималенько.

Посїдали за стїль. Звісне діло, дяки на покуть, а прбчі усїякъ по побту. Демко знай частїе гостей; а дяки, штрикаючи себе то въ лобъ, то по-носу, то стўкаючи кулаками по столу, товгують промїжъ себе, щб-то означа: *виспрь*, чи вонб птиця, чи звїрїяка, чи — мїсто свїто при насъ? — Та спбратъ, та кричїятъ на всю хату! А прбчі, неучбні, сидїятъ та слўхають, ротї пороззявлївши, — звїсно, що нашъ братчикъ скаже противъ табї премўдрости?

Тутъ-же дяки спбратъ, а свогб такі не забувають: те й діло, що наньмичкї Демкови мискї зъ стравою подають, та зновъ доливають и печеного підкладать. А Демко, знай, зъ чарками обхбдить усіхъ, веселенький, усміхається та дўма собї: »Мудрїтесь, мудрїтесь! сєгодня вамъ пущання: забудете брїшкати! Замбвчите, якъ де у бєседї явитця мїй Харько! Вїпъ вамъ забъє бїки своїми словїми, що набрався у розўмнихъ людєй!...«

А Харько, позакладавши рўки у китаєві штани, хбдить собї по хатї, дмєтця якъ той индїкъ! Не дївитця ні на когб, не помагї батьковї, щбб когб почастовати, абб чимъ когб припбштувати; не чує щб коло єго говорїють, и дўма: »Тутъ усє не такъ,

якъ бачивъ я по чужихъ стóронахъ. Нехай, лишень, послухають и мого, що їмъ скажѹ. Помнѹть свої чуби, якъ помявѹ и я свій добре, поки вѹдумавъ!«

VIII.

Дякі и гóстї пообїдали.... чи то пакъ вѹчистили хазийську посѹду добре, до тла, — ажъ вискромалили; кїсточкї пересмоктали; а що напїткївъ, такъ и крапелїни не zostавили — такї такъ упóралися, якъ звичайно вченї люде, що ажъ спотикаютьця устáвши изъ-за стóлу. Заразъ би то за шапкї, та за паличкї, а за чимъ прóшенї, того и позабували; такъ Демко изупинївъ и попросївъ посїдати внятъ, та послухати, що скаже синъ єго, що навидався свѹту и вїдъ людєй наслухався усєго розумного.

Посїдали зновъ дякі и опрóчї гóстї; гóлови понурїли, паличкáми попїдпїралнєсь и налáгодилнєсь слухати.

»А скажї намъ, сїну! чи не знаєшь чогó розумного?« почавъ Демко, и самъ, узївнєсь у-бóки вїдъ хвáстоци передъ дякáми, що отъ-отъ посмїєтця надъ нїми.

А Харько и гукнѹвъ: »Оттáкъ пакъ! Отцє я хóдючи бѹду вамъ казáти? Нї, — нехай вїяснитця! У тїхъ стóронахъ, дє я бувáвъ, такъ тамъ хто хóче що розумне сказáти, такъ єго сажáють на покутї. Пустїть и менє на покуть, а то не скажѹ нїчогó!«

Порозсóбувалися дякі, пустили Харькá на покуть, и мовчять, налáгодивнєсь слухати.

Сидїть Харько на покутї, вїкашлявся, усї розгáдивъ, зирнѹвъ окомъ на всїхъ, та й каже:

»А щó, панóве дякі, и ви, старї люде! Вамъ и не приснїтця тамъ бѹди, дє я побувáвъ; нїбли и на дѹмку вамъ не спаде, що я видáвъ! Набрáвся такї рóзуму, — бѹде зъ менє! Що я и скажѹ вамъ, такъ ви не вторóпаєте. Однáче спитáю у васъ чогóсь, а ви — колї достáне у васъ рóзуму — скажїть, щó и якъ чомѹ бѹти! Та наврáдь скажете!... Ви дáльше свѹту не бачили, якъ у своєму селї, не такъ якъ я. А скажїть минї: якъ згорїть бáтькова хáта, дє бѹдуть тодї горобцї водїтнєся? Га?... А скажїть, хто знá?«

Дякі и всї люде, що слухали, ажъ почервонїли вїдъ сóрому за такѹ пїсенїтнїцу, и ще нїжче гóлови понурїли; а старїй Демко, якъ сплеснє рукáми, якъ схóпить себє за волóсєя, якъ крикне:

»Пропáли свїчкї!... Пропáли й грóши за свїчкї! Пропáли грóши й за наѹку!... Лѹчче бъ ти, сякїй-такїй сїну, дѹрнемъ рїсє би дóма, нїхтó бъ и не знавъ, що ти есї дѹрєнь; а тепєръ усїякъ бáчить, що ти вернѹвся бїльшимъ дѹрнемъ, а нїжъ бувъ!...«

Гмь! надогáдъ!... Сє бъ то протївъ.... Та ви и самї, здоровї, знаєте. Осъ и нашъ Харько їзднє дáлєко рóзуму купувáти!...

19. Півпівника. Гишпійська дитська казочка.
По-нашому розказавъ *Панько Казюка* 3
20. Дзвонарь. Оповід. *Данила Мордовцова*. 5
21. Листі съ хутора. Листъ I и II. *Про го-
роди и села*. 5
22. — Листъ III. *Чого стоить Шевченко, яко по-
вть народній*. 5
23. — Листъ IV. *Про злодія въ селі Гаківниці*. 5
- 1862.
24. Купований розумъ. Оповід. *Гр. Квітки
(Осногьяненка)*. 5
25. Салдатка. Оповід. *Данила Мордовцова* 5
26. Не такъ ждалося, да такъ склалося.
Оповід. *Петра Кузьменка* 5
27. Ледащійця. Оповід. *Марка Вовчка* 5
28. Сестра. Оповід. *Его жь*. 7
29. Вікупъ. Оповід. *Его жь*. 5
30. Перебендя. Дума *Тараса Шевченка* 2
31. Закóханий чортъ. Оп. *Олекси Стороженка*. 7
32. Гблека. Оповідання *Его жь* 5
33. Якъ Богъ дасть, то півъ вікно подасть.
Оповідання *Его жь* 3
34. Вчи лінійвого немолотомъ, а голодомъ.
Оповідання *Его жь* 2
35. Сетакабаба, що чортъ їй на маховіхъ
вілахъ чоботи оддававъ. Оповід. *Его жь*. 3
36. Ціганъ. Уривокъ изъ казки *П. Куліша*. 2
37. Січові гóсти Чупріна и Чортоусъ. Оп-
відання *Панька Казюки*. 5
38. Гордовіта пара. Оповід. *Петра Забоця*. 3
39. Листі съ хутора. Листъ V. *Хто такий
Хуторянинъ*. 3

Всі оці книжечки продаютьця:

У Петербурсі у Данила Семёновича Каменецького (на Михайловському плаці, у господі Крилова, кв. № 34).

У Петербурсі купують усі, хто бь захотів одь себе вже продавати. Якь купують одь-разу карбіванців на 25, чи й більшъ, то збавляетьця пзъ ціни 20%, а пересилка вже, чи по почті, чи по транспорту (скільки прїдетця на вагу), коштомъ того, хто купує.

У Полтаві у Василя Ловгиновича Трунова.

У Києві у Катеріни Олександровни Киць (на Новій будові, близько Кбнного майдану, у господ Лобчихи).

У Харькові у Петра Олександровича Лобка (на Малій Панасівці, у господі Прáведникова).

У Черніові у Степана Даниловича Носа.

У е'Одессі у Олександра Семёновича Великанова.

Ві Львові (Lemberg) у книгарні братства Стáвропигійського.

Хто випісуватиме книжечокъ по почті на карбіванця, чи й меншь, має доглядати до ціни ще червертáкъ на пересилку (за хунтъ ваги). На пересилку книжечокъ на два карбіванці (абь хочъ и меншь двоухъ, та більшъ одного карбіванця) докладáетьця ваговихъ за два хунти — срібна копá; на три карбівниці — ваговихъ тройкъ, и такъ далі.

НБ ОНУ имени

Варна

Варна

Варна

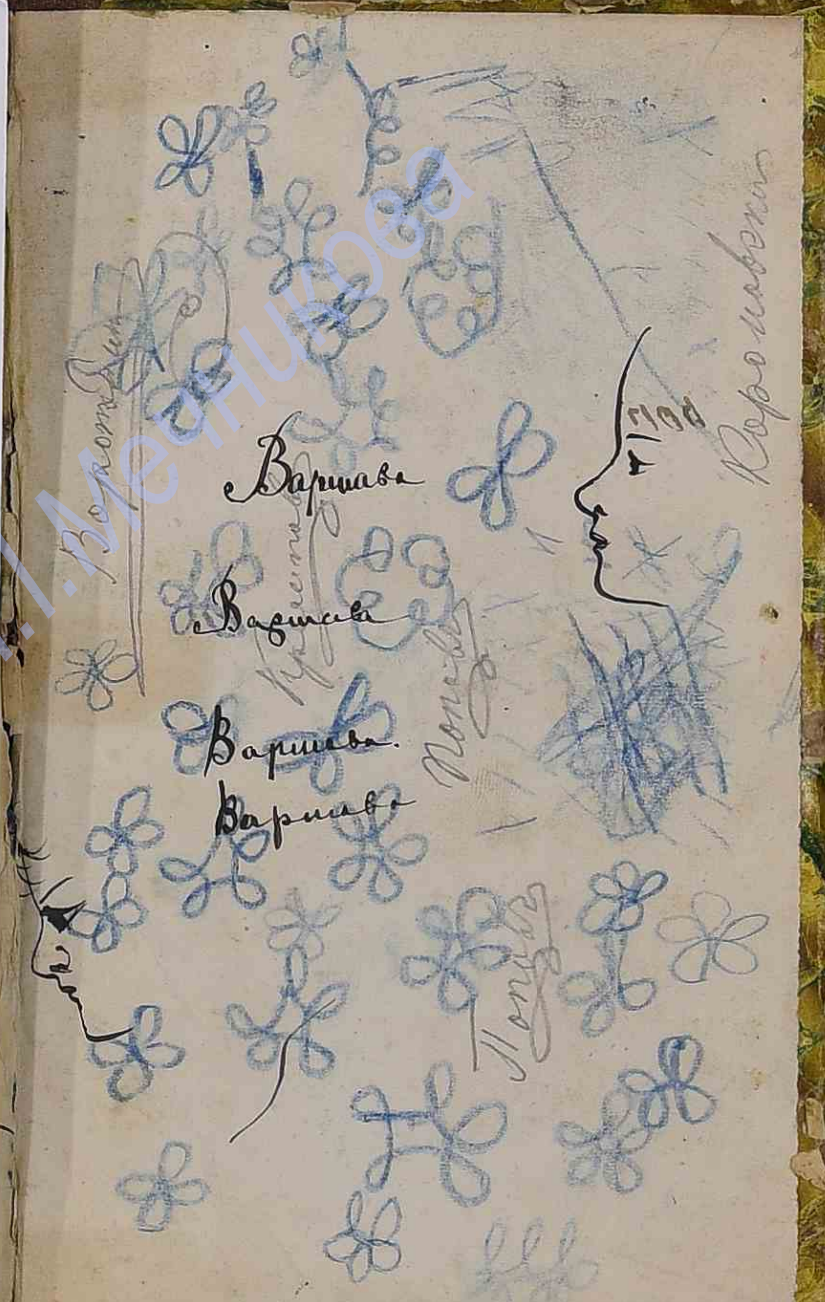
Варна

Варна

Варна

Варна

Варна

НБ ОНУ імені Г. Мечникова

